

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Ett liv som handledare. Mats Larsson 65 år*.

Citation for the original published chapter:

Wendschlag, M. (2018)

Finanstillsynens utveckling i Sverige från mitten av 1800-talet fram till 1990-talskrisen

In: Mikael Lönnborg och Peter Hedberg (ed.), *Ett liv som handledare. Mats Larsson 65 år* Uppsala universitet

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-373927>

Finanstillsynens utveckling i Sverige från mitten av 1800-talet till 1990-talskrisen¹

Mikael Wendschlag

Det här projektet beskriver utvecklingen av den svenska finanstillsynen från mitten av 1800-talet fram till 1990-talskrisen. Det empiriska materialet, hämtat främst ur Bank- och Fondinspektionens arkiv och sekundära finanshistoriska källor, har analyserats utifrån ett teoretiskt ramverk baserat på en adaption av den institutionella ekonomiska teorin, med hjälp av ekonomisk regleringsforskning och policyanalys, för att förstå hur en tillsynsmyndighet kan förstås i förhållande till det ”Northska” begreppsparet institutioner och organisationer.

I arbetet argumenteras för att tillsynsmyndigheter kan förstås som ”institutionella organisationer”, vars existens och agerande bygger på och till stor del kan förstås utifrån de institutioner de är satta att implementera. För att detta lyckosamma VM-år använda North’s berömda sportanalogi så kan den finansiella regleringen förstås som ”spelets regler”, de finansiella företagen som ”spelarna”, och Bankinspektionen som ”spelets domare”. Denna ansats skiljer sig från North’s egen som förutsätter att institutioner (t ex finansiell reglering) har inneboende ”enforcement characteristics” (North 1990) och således skulle göra organisationer som tillsynsmyndigheter (och fotbollsdomare) obsoleta – ett antagande som historien och den svenska finanstillsynen alltså inte ger stöd för.

Efter denna korta teoretiska utveckling kommer nu artikeln ägnas åt att beskriva den historiska utvecklingen av finanstillsynen i Sverige, dock med fokus på den tillsyn som Bankinspektionen ansvarade för. I slutet summeras några av huvuddragen i denna historia. Projektets fokus ligger framförallt på banktillsynens- och värdepapperstillsynens utveckling - försäkringsinspektionen och dess verksamhet beskrivs inte i samma utsträckning.

---

¹ Artikeln bygger på avhandlingen *Theoretical and empirical accounts of Swedish financial supervision in the 20th century* som försvarades den 7 juni 2012. Professor Charles Goodhart, LSE, var opponent. Professor Mats Larsson var biträdande handledare tillsammans med Professor Sverre Knutsen, BI. Professor Hans Sjögren, Linköping Universitet var huvudhandledare. Källmaterialet kommer främst från Bankinspektionens och Bank- och Fondinspektionens arkiv på Riksarkivet i Arninge. Efter disputationen har Mikael Wendschlag arbetat som forskare och lärare vid Ekonomisk-historiska institutionen, som gästforskare på European University Institute och Swedish House of Finance samt som forskare/utredare på Finansinspektionen.

Bankmarknadens, regleringens och tillsynens framväxt under 1800-talet

Under 1800-talets andra hälft utvecklades successivt ett formellt institutionellt ramverk för reglering och tillsyn av de finansiella marknaderna i Sverige. Utvecklingen drevs främst av de finansiella näringarnas modernisering och expansion, vilken i sin tur drevs av, och drev på, den samtida industrialiseringen (Ögren, red., 2010).

Under decennierna kring år 1900 genomfördes en rad viktiga reformer vilka la grunden för statens roll och ansvar för de finansiella marknaderna, (Larsson, 1993). Riksbanken fick många av de funktioner och ansvarsområden som vi idag associerar med en centralbank, såsom monopol på sedelutgivning, bankernas bank, och ”lender of last resort” under finanskriser. Med år 1897 års riksbankslag utvecklade Riksbanken dessutom sin omfattande affärsbanksverksamhet runt om i landet, vilket öppnade upp den framväxande bankmarknaden för större konkurrens mellan privata aktörer.

Sparbanker, vilka etablerats runt om i landet sedan 1820-talet, försåg den breda allmänheten med spar- och enklare lånetjänster, medan affärsbanker riktade sig till företag, handel, och de mer välbeställda. Sparbankslagstiftningen, vilken i sin första form kommit redan på 1820-talet, byggde på idén att sparbanker skulle verka sparfrämjande i det lokala samhället utan kommersiella vinstmål. Tillsynsansvaret över sparbankerna låg formellt hos Länsstyrelserna, men i praktiken var kontrollen mycket ringa. Den lokala förankringen och det lokala sociala nätverket fungerade som den viktigaste regleringen och tillsynen av både banken, dess ledning och kunder, vilket gjorde att en centralisering av tillsynen inte var aktuellt på samma sätt som för de nationellt expanderande affärsbankerna, (Se Petersson i denna volym).

Fram till slutet av 1800-talet var de flesta affärsbanker enskilda banker med sedelutgivningsrätt och personligt ansvar för bankens ägare. Dessa banker reglerades främst genom grundarnas personliga ansvar för bankens affärer och genom den verksamhetsbeskrivning som bankerna uppgett i sina oktrojansökningar. Om banken gick med förlust kunde ägarna bli personligt ansvariga, och om man bröt mot sina egna stadgar, till exempel genom alltför vidlyftig sedelutdelning eller för låg avsättning för eventuella kreditförluster, kunde kungen besluta om att återkalla oktrojen. Eftersom varje banks oktroj kunde se olika ut, eller tolkas olika fanns länge en viss diskrepans mellan de regler som gällde för varje bank, men i takt med att banklagstiftningen utvecklades kom dessa skillnader att bli allt mindre. År 1846 trädde den första lagen i kraft som reglerade

de enskilda bankerna, och kontrollen lades på Länsstyrelserna. De enskilda bankerna verkade alla fortfarande på geografiskt lokala marknader vilket talade för en decentraliserad kontroll, även om denna i praktiken var mycket sporadisk och osystematisk. Även med 1846 års lag var således bankägarnas personliga ansvar och den lokala sociala kontrollen viktiga komponenter i regleringsregimen.

Aktiebolaget fick sitt stora genombrott från slutet av 1800-talet och möjliggjorde både investeringar, risktagande och riskdiversifiering på en större skala än tidigare, vilket passade mycket bra för de ofta storskaliga och riskfyllda industriella projekt som bolagen i de nya näringarna inom järnväg, energi, råvaruutvinning och förädling efterfrågade, (Broberg, 2010). Även för bankerna blev aktiebolagsformen tongivande.

Aktiebolagsbankerna blev allt fler i slutet av 1800-talet, medan de enskilda bankerna med sedelutgivningsrätt blev allt färre. Med bankaktiebolagslagen 1848 och dess efterföljande reformer förändrades flera av de grundläggande premisserna för reglering och kontroll., inte minst genom att ägarnas personliga ansvar begränsades till det inbetalade aktiekapitalet. Samtidigt kunde kretsen av ägare i aktiebolagsbankerna breddas långt utanför en lokal socialt sammanhållen grupp, vilket minskade betydelsen av den sociala, informella tillsynen.

Trots att bankernas aktiebolagslag på många sätt efterliknade den generella aktiebolagslagen bestod den viktiga separationen mellan aktiebolagsbanker och andra typer av aktiebolag genom att oktroykravet behölls. Med andra ord förblev bankverksamhet förbjuden i Sverige utan ett uttryckligt tillstånd från staten. I många andra länder, såsom Storbritannien och Tyskland, förblev aktiebolagsbanker reglerade i den generella aktiebolagslagstiftningen och utan strikta tillståndsprövningar. Den juridiska särskiljningen av banker från andra affärsverksamheter, och explicita tillståndskrav, kan i någon mån förklara varför banktillsynen utvecklades mycket tidigare i Sverige, och USA till exempel, än i Storbritannien, Tyskland och de många länder som följde deras regleringsmodell, (Hotori & Wendschlag, 2018).

Lika viktigt som själva aktiebolagsformen var utvecklingen av en väl fungerande andrahandsmarknad för ägarbevisen, aktierna. Stockholms Fondbörs hade skapats redan 1863, men åren runt sekelskiftet genomfördes ett flertal viktiga reformer som utvecklade handeln. Öppettiderna ökade, och listning av priser och ägarregister uppdaterades mer frekvent, (Algott, red.,1963). Antalet medlemmar på börsen utökades också. Förutom de traditionella fondkommissionärerna tilläts de större affärsbankerna bli medlemmar från

och med 1905 – mer om detta senare. Handeln med aktier drevs också i allt högre grad på börsen istället för vid sidan om, vilket drev upp volym och omsättning, (Algott, 1963).

Aktiehandeln reglerades främst genom kravet på medlemskap, för vilket krav på viss kompetens och ekonomisk kassa ställdes. Stockholms handels- och sjöfartsnämnd hade ett visst tillsynsansvar, men det rörde alltså främst kontrollen av att handeln bedrevs av behöriga medlemmar.

Med utvecklingen av både bankmarknaden och bankregleringen under 1800-talets andra hälft ökade behovet av en allt mer formaliserad banktillsyn. Oktroj-ansökningar hanterades av Finansdepartementet, och för att hantera de allt fler tillståndsansökningarna utnämndes år 1868 en tjänsteman för att specifikt hantera bankrelaterade ärenden, och år 1878 gavs denne titeln Bankinspektör² och ansvaret för en nyupprättad liten Bankbyrå inom departementet. Till uppgifterna hörde förutom handläggning av ansökningar även beredande av bankregleringsförslag, insamling och sammanställning av bankernas rapportering med mera. Bankbyrån ansvarade även för genomförandet av platsundersökningar på bankkontoren för kontroll av kassa, kontoföring, utlåning med mera, även om dessa besök var få - mellan 2 till 8 stycken per år under 1870-talet och ännu färre på 1880-talet – och med liten systematik.

Bankinspektionen och bankkrisen 1907-8

En nyckelfigur i den svenska finanstillsynens historia var Robert Benckert som tillträdde posten som Bankinspektör år 1886. Under hans ledning formaliserades banktillsynens verksamhet form av regelbundna och standardiserade plats- och ”skrivbords” undersökningar, kontinuerlig kommunikation med bankerna och en upparbetning av relativt tydliga principer för banktillsynens roll och arbetssätt. Även de större frågorna om banktillsynens syften, ansvar och begränsningar formulerades under Benckerts ledning i högre grad än tidigare.

Han var också central i processen som lede fram till skapandet av den oberoende tillsynsmyndigheten, Kungliga Bankinspektionen, vars verksamhet startade den 1 januari 1907, (SFS 1906:104). År 1905 hade en utredning, ledd av Benckert, getts i uppdrag att

---

² Titeln Bankinspektör hade först tagits i bruk för den person, Gustav Bonde, som sats att företräda kung Karl X Gustavs intressen i styrelsen på den första banken i Sveriges historia, Stockholm Banco, som fick kungens tillstånd att bedriva bankverksamhet år 1648 (Wittrock, 1925). Hur Stockholms Bancos öde slutade är en välbekant historia, men värt att påpeka är att någon egentlig banktillsyn inte utövades under bankens korta och turbulenta existens.

utreda de framtida behoven av banktillsyn, och de rekommendationer som man kom fram till följdes i stort (Betänkande, 1905).

Argumenten i utredningen för att etablera en separat myndighet, om fortfarande ordnad under Finansdepartementet, rörde banksektorns utveckling och behovet att mer resurser för hanteringen av ansökningar (oktrojer skulle dessutom förnyas var tionde år), undersökningar, sammanställning av statistik samt allt arbete som rörde förändringar i banklagstiftningen. Man pekade även på Försäkringsinspektionen, vilken skapats år 1904, och menade att tillsynen av bankerna var av minst lika stort samhällsintresse. Slutligen menade man att banktillsynen skulle effektiviseras genom att bankinspektören och dess styrelse blev beslutsför istället för att behöva gå till finansministern, vilken i regel ändå fick förlita sig på tjänstemännens bedömningar. (Betänkande, 1905).

Fem av de sex tjänstemän som utgjorde Bankinspektionen vid dess bildande (inklusive Benckert) hade själv en bakgrund i banksektorn³, och i enlighet med tidens marknadsorienterade regleringsregim var tillsynen präglad av synen på bankerna som viktiga aktörer för den svenska ekonomins fortsatta modernisering och industrialisering. I egenskap som ordförande eller ledamot i de flesta banklagsutredningar under årtiondena runt sekelskiftet gav Benckert stöd för detta perspektiv. av sina personliga anteckningar att döma hade han dock inget till övers för inkompetens och olämplighet i bolagen under tillsyn, och menade att bankväsendet skulle fungera bättre och säkrare om de knappa kompetenserna samlades i större banker, som han också antog var mer stabila, (Söderlund, red, 1976).

I viss mån fick Benckert vatten på sin kvarn redan under sommaren 1907 då den internationella finanskrisen nådde Sverige och drev ett stort antal mindre och medelstora affärsbanker till ruinens brant. Många banker hade på några år blivit beroende av internationell finansiering, framförallt via London. Men när denna marknad avstannade (i en kedjereaktion efter den stora jordbävningen i San Fransisco år 1906), hamnade de i svåra likviditetsproblem. För att hantera problemen drog bankerna snabbt ner på sin utlåning under sommaren 1907, vilket i sin tur försatte många av bankernas kunder i svåra finansieringsproblem, (Hellroth, 2011:41). Samtidigt föll aktiepriserna efter flera års av uppgång, vilket ledde till betydande förluster för många av bankernas kunder.

---

³ Benckert: Stockholms Enskilda Bank och Stockholms hypotekskass; Frölander: Stockholms Enskilda Bank, Sveriges allmänna hypoteksbank; Drysén: Skandinaviska kreditaktiebolaget och Nordiska kreditbanken; Terserus: Skandinaviska kreditaktiebolaget; Östman: Göteborgs enskilda bank, Göteborgs köpmansbank och Skånes enskilda bank.

Under och efter krisen arbetade Bankinspektionen, enligt Benckert's egna redogörelse, mycket "hands on" i krishanteringen, framförallt genom att matcha svaga banker med starkare parter, samt att utöva inflytande över vem som rekryterades och avskedades i de överlevande bankerna, (Söderlund, red., 1976). Denna form av krishantering låg inte inom Bankinspektionens mandat, men tycks i regel ha tagits emot tacksamt som ett marknadslett sätt att hantera problemen. Liksom vid senare kriser så lättade även Bankinspektionen på kraven på ordalydande regelefterlevnad, en pragmatisk hållning vilken kan ha underlättat återhämtningen något. Riksbankens roll i krishanteringen blev att ställa likvida medel till bankernas förfogande, men var i övrigt relativt passiv. Detta kan ha bidragit till att Riksbanken fick utstå långt mer kritik än inspektionen efter krisen, (Cassel 1908).

Redan i mitten av 1908 vände konjunkturen och börserna upp igen, vilket satte stopp på krisen. Totalt likviderades eller rekonstruerades dock hela nio banker medan mellan 10-15 banker "räddades" genom att övertas till följd av krisen, (Larsson & Lönnborg, 2014).

Affärsbankernas börsspekulation och 1920-talskrisen

Med den ekonomiska återhämtningen kom stigande aktiepriser igen, och den stora regleringsfrågan blev nu huruvida bankernas aktie- och emissions-verksamhet skulle tillåtas eller inte. Enligt 1903 års banklagar var bankerna förbjudna att äga eller handla med aktier, men i praktiken hade som nämnts flera banker bedrivit sådan verksamhet i många år – sedan 1905 som medlemmar i Stockholms fondbörs. Benckert's och inspektionens syn på situationen var pragmatisk, och man såg ingen lösning i att tillämpa handelsförbudet i lagens strikta mening. Man sympatiserade med bankernas önskemål om att ta en mer aktiv del i emissionsverksamheten och aktiehandeln, samtidigt som man med 1907-8 års bankkris färsk i minnet såg att man inte kunde lämna värdepappershandeln utan tydliga regler och begränsningar. Framförallt var det viktigt att separera denna verksamhet från bankernas insättare och andra kunder, samt att se till att den aktie- och börsrelaterade verksamheten inte kunde växa i sådana proportioner att bankens soliditet hotades.

Lösningen tycktes komma med 1909 års lag om emissionsbanker, föreslagen av Bankinspektionen, (Fritz, 1990). Lagen tillät ett konsortium av banker att bilda en emissionsbank vilken i sin tur hade rätt att äga och handla i aktier och driva

företagsemissioner. Med den separata bolagsformen skulle den riskfyllda värdepappershandeln hållas på säkert avstånd ifrån kunderna och allmänheten.

Även om signalen från bankindustrin varit positiva under lagarbetet visade det sig att ingen var intresserad av att starta någon emissionsbank. Istället valde en handfull banker att skapa ”vanliga” emissionsbolag, eller investmentbolag, vilka inte stod under bankinspektionens eller någon annans tillsyn, och bedrev sin aktiehandel i dessa. Verksamheten bestod i emittering av aktier för den allt större skaran aktiebolag samt med egen handel på den stigande börsen. Finansieringen kom från bankerna bakom bolagen. Snarare än att begränsa eller förbjuda denna verksamhet reformerades lagstiftningen 1911 så att de största affärsbankerna fick äga och handla med aktier direkt i viss utsträckning, även denna reform med stöd av Bankinspektionen, (Bankinspektionen 1911).

Även med 1911 års lag så fortsatte de banknära emissionsbolagen sin verksamhet, vilket ledde till att bankerna även i fortsättningen överskred de formella begränsningarna som skulle gälla aktiehandeln. Bankinspektionen rapporterade år 1915 till Finansdepartementet och skrev i Ekonomisk tidskrift att bankernas aktieaffärer blivit för omfattande och yrkade för deras ägande av emissionsbolag borde förbjudas (Bankinspektionen 1915). Någon sådan reform genomfördes dock inte.

Efter en initial börsnedgång det första krigsåret så vände börsen upp igen med de stora affärsbankerna och deras emissionsbolag högst involverade, både som långivare till kunders börsspekulation och via sin egen handel, (Lindgren & Sjögren, 2003). Bankerna var dock inte ensamma om att se positivt på börsklimatet och den svenska ekonomins framtidsutsikter. Även många av de stora industribolagen satsade stort på att kriget skulle följas av en stark efterfrågan på svensk export och investerade därefter, med lån från bankerna som således stod tredubbelt exponerade mot den kraftiga börsbubblan (Larsson, 1998).

Konkurrensen på affärsbanksmarknaden hårdnade också under 1910-talet, och genom uppköp och sammanslagningar etablerades en handfull landstäckande banker med något hundratal bankkontor vardera. Från en topp 1910 med cirka 80 affärsbanker sjönk antalet till nära hälften innan kriget tog slut år 1918. Någon begränsning i nationell expansion fanns inte i regleringen, och principiellt var Bankinspektionen, vilken från 1913 leddes av Folke von Krusenstjerna, fortsatt positiv till att större och förhoppningsvis mer stabila banker skapades. Samtidigt bedrevs tillsynen på kontorsbasis (böcker och kassor skulle stämma per kontor), vilket krävde stora arbetsresurser.

Sammanslagningarna på marknaden ledde också till en ökning av ansökningsärenden och andra ”skrivbordsundersökningar”, eventuellt till priset av platsundersökningar och annan tillsynsverksamhet som med facit i hand säkerligen hade behövts.

Problematiskt för tillsynen var även den höga personalomsättningen vilken ständigt tömde den lilla myndigheten på kompetens. Som man redan i 1905 års utredning varnat för så fanns det en risk för att dugliga bankinspektörer skulle rekryteras av bankerna under tillsyn. Följden skulle bli svårigheter för myndigheten att behålla kompetent och erfaren personal. Under den boomande bankmarknaden under 1910-talet hade just detta skett, när den privata sektorn med högre löner och spännande arbete rekryterade inspektionens regleringskunniga tjänstemän. När börsen sedan föll år 1919 och en av de största finanskriserna i Sveriges historia rullade igång stod inspektionen med en mycket oerfaren skara tjänstemän.

År 1919 hade den genomsnittlige tjänstemannen på myndigheten mindre än tre års erfarenhet av banktillsyn, och hälften (vilket betydde 4 av 8) hade anställts innevarande eller föregående år. I jämförelse hade Bankinspektionens tjänstemän i genomsnitt nära 6 års erfarenhet runt bankkrisen 1907-8, och över 12 år i samband med Krueger-kraschen i början på 1930-talet. I vilken grad denna brist på erfarenhet och kompetens spelade i finanskrisen 1920-22 är omöjlig att bedöma, men *att* den spelade in torde vara högst sannolikt. Bankinspektionens roll i hanteringen av 1920-talskrisen kom att likna den vid 1907-8 års bankkris, det vill säga genom att agera som mellanhand, medlare och pådrivare i banksektorns egen krishantering via uppköp och sammanslagningar. Mellan 1917 och 1919 bistod Bankinspektionen i likvideringen av minst 32 banker, (Bank- och Fondinspektionen, 1941). När sedan även de större bankerna visade sig nära ruinens brant skapades 1922 års Kreditkassa där Riksbanken tog en ledande ställning, medan inspektionen stod utanför.

Krisen fick konsekvenser på den finansiella regleringen och tillsynen. Bankinspektionens tillsynsansvar sträckte sig fram till finanskrisen till affärsbankerna, men när konsekvenserna av börsspekulationen gjort sig till känna så beslutade riksdagen år 1919 att utöka tillsynen till att gälla även Stockholms fondbörs och fondkommissionärerna, (SFS 1919:811, SFS 1919:881). Från år 1921 förbjöds så banker att äga aktier i emissionsbolag, (SFS 1921:413), men några sådana fanns nästan inte kvar vid det laget. Fortfarande gällde dock 1911 års banklags rätt att äga och handla med aktier. Dessutom tilläts banker behålla sina stora värdepappersportföljer tills de kunde säljas utan förlust – något som skulle dröja mycket länge. I von Krusenstjernas egna

anteckningar menar han att hans och myndighetens arbete under hela 1920-talet till stor del blev inriktad på att bistå bankerna i denna segdragna avyttringsprocess samt att genomföra avskrivningar av upplupna förluster i den takt bolagen mäktade med (Sjögren, red., 1994).

Finanskrisen i början av 1920-talet blev en av de största i svensk historia och drabbade ett stort antal banker och investerare hårt, men för de banker och andra aktörer som inte bränt sig i krisen gavs dock möjligheter att ta marknadsandelar och/eller köpa upp stora billiga poster i den svenska industrin viktigaste bolag. Storbankernas låntagare hade ofta haft sina ägarposter som säkerhet, och när lånen sedan inte kunde betalas tillbaka föll posterna i bankernas ägo. Konsolideringen av bankmarknaden fortsatte således under 1920-talet, även om branschen främst inriktade sig på återhämtning (Larsson, 1993).

Kreugerkraschen och slutet på den marknadsorienterade regleringsregimen

En aktör som tog tillvara på krisens konsekvenser var Ivar Krueger, vilken med finansiellt stöd från några av storbankerna, främst Svenska Handelsbanken och Skandinaviska kreditaktiebolaget, under 1920-talet byggde upp ett stort ägande i många av de viktigaste svenska börsbolagen. Grunden för hans affärsimperium låg i de tändsticksfabriker han ägde och förvärvade, först inom landet och sedan internationellt - där hans affärssinne och uppfinningsriktighet genererade en unik affärsmodell.

Sverige var långt ifrån det enda landet som drabbats av en kraftig efterkrigsrecession, och genom sitt växande internationella kontaktnät och sin uppfinningsriktighet i affärsuppbyggnader fick Krueger en unik roll som ledare av internationella konsortier av europeiska och amerikanska banker som gav lån till statsmakter i starkt behov av pengar efter kriget och krisåren. För egen del lyckades han förhandla fram monopol på tändsticksproduktionen i de länder han hjälpte, monopol som han sedan kunde använda som säkerhet för egna lån (Partnoy, 2009).

Banklagstiftningen innehöll inte någon regelrätt begränsning av hur mycket av utlåningen som kunde koncentreras mot en kund, men i mitten av 1920-talet stod det i alla fall klart för Bank- och Fondinspektionen (namnbyte år 1919 när börstillsynen tillkom) att den under krisen svårt drabbade Svenska Handelsbanken måste avveckla en del av sin Kreuger-relaterade kreditgivning, (Carlsson, 1997).

Mycket av dessa affärer kom att övertas av Skandinaviska kreditaktiebolaget, vilken blev Kreugers "husbank" i Sverige. När så den internationella finanskrisen bröt ut i början av 1930-talet kunde Krueger inte finansiera sig på marknaderna. Med Riksbanken som drivande, och med inspektionens samtycke, ordnades år 1931 nya lån från ett konsortium av svenska banker. Men efter ett misslyckat försök att få ännu ett lån redan i början av 1932 sköt sig Kreuger – vilket ledde till att omfattningen av hans "affärer" uppdagades - även om det skulle dröja nära ett årtionde för revisorerna att reda ut röran till fullo (Partnoy, 2009).

Den bank som drabbades värst var Skandinaviska, även om princip alla de större affärsbankerna drabbades av Kreuger-relaterade förluster, (Larsson & Lönnborg, 2014). 1922 års Kreditkassa fick återväckas för att ge Skandinaviska en stor kredit för att undvika konkurs, (Carlsson, 1997). Oscar Rydbeck, bankens starke man och en gång jobbsökande på Bankinspektionen, dömdes till fängelse. Utöver Skandinaviska var det dock ingen affärsbank som drabbades så hårt att dess solvens hotades av Kreugerkraschen, och även om den svenska ekonomin också drabbades hårt när den internationella konjunkturen föll i början av 1930-talet så klarade man sig bättre än många andra länder.

Fortfarande levde många av bankerna med sviterna av 1920-talskrisen vilket lett till försiktighet. En intressant omständighet runt Kreugerkraschen år 1932 är också som nämnts att Bankinspektionen drevs av mycket erfarna tjänstemän - med i genomsnitt över ett decennium av erfarenhet av banktillsyn, inklusive hanteringen av den stora finanskrisen 1920-22. Vidare hade kontakterna mellan tillsynsmyndigheten och affärsbankerna under hela 1920-talet förblivit förtroliga, och flera banker hade uppskattat inspektionens pragmatiska inställning till lagstiftningens ordalydande krav, (Broberg, red. 2007).

Kreugerkraschen bidrog till en politisk omvärdering av den ännu relativt marknadsorienterade regleringregimen, (Larsson, 1993). Kraven skärptes på bankerna att avyttra sina värdepappersportföljer (SFS 1933:277), vilket löstes genom bildandet av banknära stiftelser vilka fick ta över aktieposterna. Kreditexponeringen mot enskilda kunder inskränktes även till tio procent av total utlåning. Kraven på bokföring och revision stärktes, och Kreugerkraschen kom alltså att bidra till revisorprofessionens utveckling i Sverige (Wallerstedt, 2009). Den publika insynen i bankernas affärer stärktes även när bolagsformen enskild bank förbjöds vilket tvingade alla affärsbanker att ta formen av aktiebolag med de krav på rapportering som följde.

Internationellt så gick nästan alla länder mot en striktare regleringsregim under 1930-talet, inte minst i USA där man genom en rad nya regleringar och nya tillsynsmyndigheter (såsom FDIC och SEC), införde kraftiga restriktioner på de finansiella företagens verksamhet. I Europa skapades i många länder de första banktillsynsmyndigheterna just under 1930-talet, och i princip var det bara i Storbritannien av de mest utvecklade ekonomierna som både regleringen och tillsynen bank affärsbanker förblev informell, (Hotori & Wendschlag, 2018).

Sparbanksinspektionen och den största lilla bankkraschen i svensk finanshistoria

Kreugers krasch var inte den enda ”affär” som drev på stora regleringsförändringar på de svenska bankmarknaderna. Kraschen i de så kallade ”Allmänna sparbankerna” år 1929 ledde till en skärpning av sparbankstillsynen och regleringen, trots att några ”riktiga” sparbanker inte hade något med kraschen att göra. Mannen bakom Allmänna sparbankerna, Gustav Svensson, hade utnyttjat den dåligt utvecklade kontrollen av sparbankerna och den föreställning om bankerna som ”sparfrämjande” allmännyttigheter, för att tillsammans med en krets kumpaner investera småsparares, änkefonders, fackförbunds och andra småkunders insättningar i mark och fastigheter runtom det snabbt växande Stockholm.

Sparbanksregleringen satte restriktioner på hur insättningar fick placeras, och samtliga lån- och placeringsbeslut skulle fattas av bankens lokala styrelse. Den lokala förankringen, och den kvarstående synen på sparbanksrörelsen som ”sparfrämjande” snarare än vinstdriven, präglade den reglering och tillsyn av sparbanker som i princip varit oförändrad sedan 1893 års sparbankslag (Körberg, 1999). Genom att sätta sig själv eller någon förtrogen i styrelserna kunde Svensson kontrollera kreditbesluten till sina egna intressen.

Enligt 1893 års sparbankslag var Landstingen ansvariga för att utnämna ett allmänt ombud som med visst intervall skulle genomföra undersökningar i sparbankerna. I flera sådana undersökningar från och med år 1917 framkom grava oegentligheter i flera av de allmänna sparbankerna. Sparbankslagen gav dock Landstingen mycket svaga befogenheter att ingripa, och i flera fall visade det sig senare att det allmänna ombudet haft stora lån i den bank som denne undersökte, vilket naturligtvis gjorde undersökningarna opålitliga, (Sommarin 1945).

Runt 20 allmänna sparbanker etablerades runt om i landet. I regel användes de allmänna sparbankerna som kreditgivare sinsemellan, där mer eller mindre uppblåsta värderingar av land- och fastighetsinnehav låg som säkerhet (Svenska dagbladet 1929).

Kraschen kom dock till sist, efter det att Landshövdingen i Örebro den 15 mars 1929 meddelat finansminister Wohlin om de oegentligheter som hittats i en undersökning av Allmänna sparbanken i Örebro. Denne gav omgående en byråinspektör på Bank- och Fondinspektionen uppdraget att genomföra en omfattande undersökning av bankerna - vilken visade på grava överträdelser av sparbankslagen, men i ännu större utsträckning på rent brottsliga överträdelser såsom bedrägeri och förskingring, förfalskning med mera.

Bankerna försattes i konkurs och det rättsliga efterspelet för bankernas huvudmän blev utan like i svensk finanshistoria. Ett flertal personer, inklusive Svensson, dömdes till långa fängelsestraff, straffarbete eller böter, (Svenska Dagbladet 1929).

Riksdagen reagerade snabbt på den uppdagade affären, och innan år 1929 var slut hade Sparbanksinspektionen grundats med uppdraget att utföra centraliserad tillsyn över sparbankerna samt överse Länsstyrelsernas lokala tillsyn, som alltså begränsades.

Trots de små absoluta beloppen inblandade är kraschen en av de största i Sverige mätt i insättarförluster. Enligt den utredning som på riksdagens initiativ genomfördes 1929-1930 förlorade 88 000 bankkunder sina insättningar i kraschen. Insättningarna ersattes endast i genomsnitt till ca 60 %, vilket gör kraschen till det stora undantaget för den ”implicita insättargarantin” som i övrigt har gällt i Sverige fram tills den formellt antogs år 1995. Argumentet för att inte ersätta insättarna fullt ut, som alltså byggde på ett sofistikerat bedrägeri där ett stort antal aktörer dömdes, var att insättare skulle lära sig att vara försiktig när det gällde banker och att inte lita på att staten skulle rädda dem - ett iögonfallande resonemang både med tanke på de statliga insatser som vidtogs efter bankkrascher både före och efter - och jämfört med nutida resonemang om den enskilde insättarens små möjligheter att utöva kontroll av sin bank.

Utöver uppstramningen av sparbankstillsynen så ledde kraschen även till en stor förlust av sparbankernas goodwill, och sparbankernas andel av totala insättningar sjönk för att aldrig återhämta sig.

Inspektionens roll i denna kris kom som nämnts först vid dess uppdragande. De Allmänna Sparbankerna hade bedrivits under falsk sparbanksflagg och hade utnyttjat den svaga tillsynen och befogenheterna hos Länsstyrelserna. Under år 1929 diskuterades förslag om att lägga sparbankstillsynen hos Bank- och Fondinspektionen, men röstades

ned med argumentet att affärsbankernas och sparbankernas verksamhet var så väsensskilda från varandra att en gemensam tillsynsverksamhet inte skulle vara förmånlig, (SOU 1961:65). Detta argument hindrade dock inte att de sparbankslika jordbrukskassorna kom under Bank- och Fondinspektionens tillsyn år 1936.

Bank- och Fondinspektionen blir linjedomare

År 1937 ersattes von Krusenstjerna med den tjänsteman som lett den långdragna Krueger-utredningen, Sven Lindberg, och med detta skifte sammanfaller en förändrad roll för inspektionen i det svenska finansiella systemet. Medan både Benckert och Krusenstjerna och därmed också inspektionen varit självskrivna i de flesta bankrelaterade lagutredningar sedan slutet av 1800-talet, kom tillsynsmyndigheten nu att stå utanför dessa viktiga processer. Ett skifte kom också av tillsynens fokus. Från och med Lindberg, vars bakgrund alltså främst var inom bokföring och revision, kom tillsynen att inriktas mer mot rapportering och dokumentation och mindre till bankernas affärsmässighet som tidigare.

Den förändrade rollen kom även av ett skifte i tankarna om hur den ekonomiska politiken skulle bedrivas – inspirerad av Stockholmsskolans ekonomer och John Maynard Keynes idéer om behovet av statlig styrning av den annars alltför dynamiska marknaden. Genomslaget för dessa idéer kom särskilt efter andra världskriget, och gav ett finansiellt system styrt av en strikt regleringsregim, (Larsson, 1993).

Förändringen av inspektionens roll och verksamhet, som på pappret hela tiden förblev sig lik, blev än tydligare efter andra världskriget när Riksbanken utvecklades till den de facto verkande bankkontrollanten. Med North's sportanalogi kan utvecklingen beskrivas som att Riksbanken efter kriget gavs rollen som "huvuddomare", medan Bank- och Fondinspektionen tvingades ut på sidlinjen. Valutarestriktioner infördes, likaså tak och golv för bankernas räntor samt restriktioner på hur mycket, och till vad, och vem, som utlåningen kunde ske (Larsson & Söderberg 2017). Riksbanken utförde inte platsinspektioner, men höll istället månatliga möten med bankdirektörerna för att gå igenom bankernas affärer och huruvida de levde upp till de formella, och informella, regler som regering och riksdag, via Riksbanken, satt upp (Werin, red, 1993).

Inspektionens egen tillsynsfokus kom att flyttas till de mindre aktörerna, såsom jordbrukskassorna, vilka hade vuxit mycket snabbt i antal från 1930-talet men på många ställen hade stora brister i kompetenser, rutiner och organisatoriska strukturer. Tillsynen blev i viss mån inriktad på kompetensutveckling hos kassorna, (som senare utvecklades

till föreningssparbanker). Tillsynen av affärsbankerna fick som sagt fokus på korrekt rapportering och dokumentation. Värdepappersmarknaden stod även den under strikt kontroll (obligationsmarknaden särskilt) och aktiviteten på börsen var sedan Kreugerkraschen mycket låg. På sparbanksmarknaden började en process mot konsolidering om än långsam, av de över fem hundra verksamma sparbankerna.

En viktig regleringsprocess under perioden rörde bristen på konkurrens på bankmarknaden. Flera orsaker fanns till detta. Dels begränsade den strikta regleringen utrymmet för konkurrens, dels hade kriserna drivit på ytterligare marknadskoncentration. Slutligen begränsades konkurrensen av att de olika banktyperna (sparbanker, affärsbanker och kassorna) reglerades olika. En livlig debatt om ”socialisering” av affärsbankerna, det vill säga statliga övertaganden, fördes också under framförallt 1960- och 70-talet (Larsson, 1998).

Med socialiseringen blev det inget, men däremot reformerades samtliga banklagar år 1968 för att göra reglerna dem emellan mer lika och möjliggöra mer direkt konkurrens (SFS 1968:601, 602 och 605). Harmoniseringen av tillsynen kan sägas ha börjat redan 1962 när Sparbanksinspektionen och Bank- och Fondinspektionen slogs samman under det nygamla namnet Bankinspektionen (SFS 1962:240). I antal anställda var de två myndigheterna ungefär jämnstora, och den nya Bankinspektionen fick runt 40 inspektörer plus administrativ personal.

Under de följande åren växte antalet anställda, framförallt för den arbetskrävande sparbankstillsynen. Tillsynen skedde fortfarande per kontor, och det stora antalet sparbanker, och jordbrukskassor, tog många arbetstimmar i anspråk. Personalomsättningen sjönk jämfört med första halvan av 1900-talet, vilket även var fallet i företagen under tillsyn. Effekten blev att inspektionens inflöde av personal med erfarenhet och kompetens från finansmarknaderna sjönk. Den högst politiserade regleringsprocessen var man också utanför, vilket ledde till ett ”humankapital” som blev allt mindre ajour med det finansiella systemets förändringar.

Efterkrigsdecenniernas höga ekonomiska tillväxt följdes på 1970-talet av en rad ekonomiska problem som kraftigt underminerade förtroendet och effektiviteten i den strikta regleringsregimen. För Sverige blev även utvecklingen av allt mer internationellt integrerade finansmarknader en viktig faktor för den avreglering som påbörjades i slutet av 1970-talet och intensifierades under 1980-talet. Finansiella företag hittade helt enkelt fler och fler vägar runt regleringarna. De allt svagare statsfinanserna gjorde även staten intresserad av upplåning på de internationella marknaderna, (Larsson, 1998).

Samtidigt med övergången till en mer marknadsorienterad regleringsregim påbörjades även en internationell samordning av reglering och tillsyn, framförallt rörande banker. Baselkommittén för Banktillsyn skapades år 1974 av G10-ländernas centralbanker, vilket gav Sverige en roll som medgrundare av det senare mycket inflytelserika forumet för bankreglering, (Goodhart, 2011). Ända sedan år 1925 hade tillsynsmyndigheterna i de nordiska länderna möts på nordiska möten, men dessa fick aldrig samma stora betydelse som BCBS. Liksom i andra G10-länder där banktillsynen inte låg under centralbanken, så representerades Sverige i Baselkommittén av både Riksbanken och Bankinspektionen, även om det var den förre som hade, och har, Sveriges formella rösträtt.

Avregleringen och den avdankade inspektören

Genom delegeringen av reglerings- och kontrollansvar till Riksbanken blev det också denna som beslutade om många av de regleringslättnader som kom att genomföras. Handfallna för den svaga ekonomiska utvecklingen lämnade den politiska Riksbanksstyrelsen ett allt större utrymme för bankens seniora tjänstemän att fatta beslut om dessa förändringar, (Jonung, 1993).

Med läckorna i regleringsregimen kom också möjligheter för nya finansiella företag att etablera sig. I den då så kallade ”grå marknaden” opererade finansbolag, med tjänster som leasing och factoring, framförallt från 1970-talets mitt utanför den finansiella regleringsapparaten (Ingves, 1981). Finansierade av bankerna eller marknaden erbjöd de kredittjänster som de ”vanliga” bankerna inte tilläts, och i liten skala utvecklades vad idag kanske skulle beskrivas som ett skuggbanksystem. I två omgångar kom dock dessa nya aktörer under reglering och viss tillsyn, 1980 och 1983 (SFS 1983:676), vilket följdes av en snabb ökning av antalet finansbolag, sannolikt i viss mån på grund av den legitimitet som regleringen gav.

Tillsynen försvårades dock av inspektionens begränsade befogenheter att ingripa, men också av hur dessa bolagstyper kom att drivas. Lagstiftningen tillät bolagen viss respekt från lagkrav, rapportering och kontroll under sitt första verksamhetsår. Kostnaden för att starta upp ett finansbolag var dock låg och många finansbolag kom att avvecklas innan de fulla rapporteringskraven skulle gälla, för att genast ersättas av nya bolag som mer eller mindre tog över de förras verksamhet rakt av. Bakom den absoluta ökningen av antalet finansbolag (mätt vid årsslut), från runt 60 år 1979 till nära 300 år 1988 döljer sig en omsättning av bolag långt mycket högre (Bank- och Fondinspektionens

institutregister 1978-1991), och denna rullning av verksamheten försvårade tillsynen av denna nya typ av bolag.

Utöver finansbolagen kom fler verksamheter att läggas till den vid det här laget ganska sömniga Bankinspektionen. Även den nya OTC-marknaden kom under Bankinspektionens tillsyn, vilken snabbt växte långt större än väntat. Den sedan 1930-talet tillika sömniga värdepappershandeln hade vaknat till liv i slutet av 1970-talet och moderniserats genom reformer av Stockholmsbörsen och kommissionshandeln, vilket bidrog till fler fondkommissionärer, fler börsintroduktioner, emissioner och stor handel.

En stor regleringsförändring kom också 1985 när Riksbanken beslutade att ta bort kreditkontrollen, vilket ledde till en kraftig utlåningsökning hos bankerna. Vid tiden för denna förändring antog man att en viss ökning skulle ske, men mest då utlåningen i den ”grå marknaden” gick över till den ”riktiga” bankmarknaden. Vissa regleringar, såsom valutakontrollen, behölls dock, vilket för många (framförallt hushåll och småföretag) begränsade investeringsmöjligheterna till den inhemska fastighets- och aktiemarknaderna där priserna steg, (Englund 1998).

Kommunikationen mellan Riksbanken och inspektionen var vid det här läget i princip obefintlig, och den senare hölls således inte informerad om när den förr beslutade om förändrade tillämpningar av regelverket. När kreditregleringen togs bort var Bankinspektionen således lika överraskad som alla andra. Även kontakterna mellan inspektionen och bankerna var få och relativt betydelselösa. I avregleringens tidsanda förde Bankinspektionen en svår kamp att få gehör, hos bankerna och allmänheten för ”etiska riktlinjer” och ”behörigt avstånd” från lagstiftningens gråzoner (Bankinspektionen, 1986).

1990-talskrisen och Bankinspektionens roll i den

Den tillsyn som bedrevs under 1980-talet drevs delvis av expansionen av Bankinspektionens ansvarsområde, framförallt hanteringen av den ständigt ökande högen med tillstånds- och registreringsansökningar från nya bolag samt allt fler rapporter från de redan etablerade företagen. I samma takt som handläggningsarbetet steg sjönk antalet platsbesök under decenniet – från runt 250 stycken per år mellan 1981-83 till endast 58 stycken år 1989, när både fastighets- och aktiepriserna började falla, (Bankinspektionen, 1990). Under 1980-talet kom dessutom allt mindre av den operationella tillsynen att riktas mot affärsbankerna. De knappa resurserna användes istället till spar- och föreningsbankstillsynen samt till att ”skola in” de nya aktörerna.

När finansbolagssektorn föll samman under hösten 1990 koncentrerade man tillsynen än mer till denna sektor, och vetskapen om affärsbankernas problem verkar ha varit låg hos inspektionen ända till de en efter en började rapportera sina ökade kreditförluster året därpå.

Ännu ett problem med inspektionens verksamhet före finanskrisen var att man genomförde större interna omorganiseringar åren 1989, 1990 och 1991 (Sjöberg, 1994), det vill säga precis under åren då krisen briserade. Även om motiveringen av omorganiseringen, att anpassa sig till den förändrade finansmarknaden, var sund, så blev timingen inte den bästa. Man kan naturligtvis lägga till sammanslagningen av Bank- och Försäkringsinspektionen år 1991 som en ganska misstajmad omorganisering. Precis som oftast är fallet med nya organisationer så följde ytterligare omorganiseringar under Finansinspektionens första år.

Skapandet av Finansinspektionen

Den första juli 1991 ersattes Bankinspektionen och Försäkringsinspektionen av Finansinspektionen, vilken fick ansvar för all instituts- eller mikrotillsyn, samt för konsumentskydd och uppförandetillsyn på de finansiella marknaderna. Sverige blev därmed det tredje landet i världen att samla finanstillsynen i en och samma myndighet, efter Danmark och Norge som genomfört liknande reformer några år tidigare.

Hela processen för sammanslagningen får sägas ha gått relativt snabbt. En enmansutredning startades på regeringens initiativ i mitten på 1990 och var färdig i januari 1991 (SOU 1991:2). Beslut fattades i början av april att i stort följa utredningens, och utredningsdirektivets, förslag om en sammanslagning, och tre månader senare var den nya myndigheten i drift.

Ett av huvudargumenten för sammanslagningen rörde den på 1980-talet så omtalade branschglidningen mellan de traditionellt separerade bank-, försäkring- och värdepappersmarknaderna. Denna utveckling drevs på både av marknadens aktörer, men även via lagreformer som tillät bolag att agera över de traditionella skiljelinjerna. Ett ytterligare argument för sammanslagningen var att den större myndigheten skulle erbjuda fler interna karriärvägar vilket skulle förbättra chanserna att behålla kompetent personal. Man hoppades också på effektivitetsvinster genom sammanslagningen, framförallt när administrativa funktioner kunde delas.

En sammanslagning av Bankinspektionen och Riksbanken diskuterades även i utredningen, men man kom fram till att detta vore olämpligt då Riksbanken då skulle få

ansvar för uppgifter som låg alltför långt ifrån dess huvuduppgifter (t ex konsumentskydd och klagomål, värdepapperstillsynen etcetera).

Medan Bankinspektionen var positiv till sammanslagningen så uttryckte Försäkringsinspektionen en oro att den försäkringsrelaterade verksamheten skulle komma i skymundan i den nya myndigheten, (Sahlén, 2011). Relationen mellan de två myndigheterna präglades av den historiskt skilda synen på bank- och försäkringsverksamhet. Efter sammanslagningen så tog också något år innan de två organisationerna hade fusionerats, en process som alltså pågick under finanskrisens kritiska fas. Finansinspektionens första generaldirektör Anders Sahlén rekryterades från Riksbanken. Sahlén lämnade dock posten efter politiska påtryckningar i samband med skapandet av Bankakuten och dess ledning (Dagens Nyheter, 1992).

Den svenska finanstillsynens historiska utveckling

Den svenska finanstillsynen har en lång historia, som sedan mitten av 1800-talet kan beskrivas som en gradvis introduktion av ett formellt regelverk och tillsyn som först kompletterat och sedan i viss mån ersatt det formella och sociala system för kontroll som präglade det svenska finansiella marknaderna dessförinnan. Den långa historiska trenden har även gått mot en centralisering och koncentration av ansvar och befogenheter gällande tillsynen. Länsstyrelsernas tillsyn över sparbanker och enskilda banker fördes över till centrala myndigheter, som genom en överordnad kontroll kunde driva igenom en allt större harmonisering av regler och regelefterlevnad mellan företag och marknadssektorer.

Utvecklingen har endast delvis drivits av finanskriser, något som annars ofta framhålls som de viktigaste händelserna för förändringar av finansiell reglering och tillsyn. Både Bankinspektionens och Finansinspektionens skapande år 1907 respektive 1991 sammanföll förvisso med bank- och finanskriser, men kan inte förklaras av dem. Bankinspektionens skapande initierades redan genom 1905 års utredning, och sammanslagningen av Bank- och Försäkringsinspektionen år 1991 var ett projekt som drevs igenom innan någon förstätt omfattningen på 1990-talskrisen. Istället är det finansmarknadens förändringar och utveckling som verkar vara den viktigaste faktorn för att förklara tillsynens utveckling och fokus.

Även den övergripande regleringsregimen har haft tydlig inverkan på vilken tillsyn som bedrivits, men även tillsynsmyndighetens tilldelade roll i den. Under den marknadsorienterade regimen i början av 1900-talet bedrevs tillsynen med tydlig hänsyn till banksektorns kommersiella utveckling. Under den strikta regleringsregimen efter andra världskriget blev tillsynen mer inriktad på rapportering och dokumentation, kanske även till följd av att den mesta bankkontrollen då sköttes av Riksbanken. När en marknadsorienterad regim återkom i slutet av århundradet var Bankinspektionen inte i takt med tidens förändringar, vilket kan ha påverkat dess agerande under krisen.

I projektet har relativt stor vikt lagts på kompetensen hos de tjänstemän, och i slutet även tjänstekvinnor som bedrivit den faktiska tillsynen under den undersökta perioden. Detta bygger på antagandet att tillsynsmyndighetens verksamhet i princip bygger på kvalitativa – och kompetenskrävande – bedömningar av hur lagens bokstav ska ses utifrån de faktiska förhållanden som råder i de bolagen under tillsyn – och med hänsyn till den marknadscontext som vid varje tillfälle råder. Även om ”kvalitén” på den dagliga tillsynen alltid borde bero på ”kvalitén” på inspektionens viktigaste resurs, så verkar dess betydelse vara särskilt stor runt bank- och finanskriser. Projektet visar i alla fall på intressanta mönster här, med hög kompetens under 1907-8 och 1932 års bankkriser, och låg eller obsolet kompetens under 1920-2 och 1990-2 års kriser.

I internationell jämförelse är den svenska finanstillsynens historia högst intressant. Medan de flesta länder skapade motsvarande tillsyn under 1930-talet, eller ännu senare, så kan ursprunget till finanstillsynen i Sverige spåras mycket längre tillbaka. I detta projekt beskrivs processen mot centralisering och formalisering som började på mitten av 1800-talet, men även denna period har en förhistoria. Ny forskning kan förhoppningsvis bidra med ytterligare förståelse för denna viktiga organisation å ”spelreglernas” vägnar.

Litteratur

- Algott, Stig, red. (1963), Stockholms Fondbörs 100 år, Nordiska bokhandeln
- Bankinspektionens arkiv, Brev till Konungen, 24 februari 1911, remissvar på Bankföreningens förslag att banker ska få förvärva aktier direkt
- Bankinspektionen (1915:1), Bankinspektionen om bankernas rätt till aktieförvärf, Ekonomisk Tidskrift, Årg. 17, häft 4 (1915), pp. 140-148
- Bankinspektionen (1915:2) Skrivelse den 31 mars 1915 till Kungl. Maj:ts ang bankernas aktieförvärf, som återgiven i 1917 års Bankkommitté, Betänkande nr 5, Förslag till ändringar i Lagen om Bankrörelse
- Bank- och Fondinspektionens arkiv (1941), Bank- och fondinspektionens institutregister; Statistiska centralbyrån, Uppgifter om bankerna
- Bankinspektionen, (1986), Bankinspektionens etikmeddelanden 1974-1986: en översikt
- Bankinspektionen, (1990), Bank- och fondinspektionens institutregister; Statistiska centralbyrån, Uppgifter om bankerna
- Betänkande med förslag till förändrade bestämmelser angående Bankkontrollen, 15 november 1905
- Broberg, Oskar, (2010), Incorporation and financial modernization, i Ögren, Anders, red., (2010), The Swedish Financial Revolution, Palgrave MacMillan
- Broberg, Oskar, red. (2007), Ernfridh Browaldh – Spridda minnesbilder, Meddelanden från Ekonomisk-historiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
- Carlsson, Torsten (1997), Skandinaviska banken i näringsliv och samhälle 1939-1971
- Cassel, Gustav, (1908), Riksbanken under krisen 1907-1908, Geber
- Cassis, Youssef, 2010, Capitals of Capital: The Rise and Fall of International Financial Centres 1780-2009, Cambridge University Press
- Dagens Nyheter (1992:1), Bildt tappar tron på Sahlén, 17 November 1992
- Dagens Nyheter (1992:2), Grälet fortsätter mellan Anders Sahlén och skatteminister Bo Lundgren, 18 November 1992
- Edvinsson, Rodney & Anders Ögren (2014), Swedish money supply, 1620-2012, i Edvinsson, Rodney, Tor Jacobson & Daniel Waldenström, red., (2014), Volume II: House Prices, Stock Returns, National Accounts, and the Riksbank Balance Sheet, 1620-2012, Sveriges Riksbank
- Englund, Peter, (1998), The Swedish Banking Crisis: Roots and Consequences, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 15, No. 3

- Federal Deposit Insurance Company (1998), A Brief History of Deposit Insurance in the United States, prepared for the International Conference on Deposit Insurance, Washington DC, September 1998
- Fritz, Sven (1990), Affärsbankernas aktieförvärvsrätt under 1900-talets första decennier, Almqvist & Wiksell International
- Hellroth, Sven, (2011), Från arbetsstatistik till konjunkturöversikt: arbetsfrågan och etablerandet av en statlig konjunkturbevakning i Sverige 1893-1914, Stockholm Studies in Economic History, Stockholm Universitet
- Hotori, Eiji & Mikael Wendschlag, (2017), Explaining the formalization of banking supervision – A comparison between Japan and Sweden, working paper presenterat på World Economic History Conference, Kyoto, 2017
- Ingves, Stefan, (1981) Den oreglerade kreditmarknaden: en expertrapport från 1980 års kreditpolitiska utredning, Ds E 1981:13
- Jonung, Lars, 1994, Riksbankens politik 1945-1990, en krönika, i Werin red.
- Larsson, Mats, (1998), Staten och kapitalet, SNS Förlag
- Larsson, Mats (1993), Aktörer, marknader och regleringar – Sveriges finansiella system under 1900-talet, Uppsala Papers in Financial History, Report No 1, 1993
- Larsson, Mats & Gabriel Söderberg, (2017), Finance and the welfare state,
- Larsson, Mats & Mikael Lönnborg (2014), Finanskriser i Sverige, Studentlitteratur
- Lindgren, Håkan, Jan Wallander & Gustaf Sjöberg (1994), Bankkrisen: rapporter, Bankkriskommittén, Fritze
- Lindgren, Håkan & Hans Sjögren, (2003) Banking systems as “ideal types” and as political economy: the Swedish case; 1820-1914, i Forsyth, Douglas J. and Daniel Verdier, (reds.), (2003), The Origins of National Financial Systems, Routledge, London
- Körberg, Ingvar, (1999), Ekluten, Ekerlids
- North, Douglass, (1990), Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press
- Partnoy, Frank (2010), The Match King: Ivar Kreuger, The Financial Genius Behind a Century of Wall Street Scandals, PublicAffairs
- Wallerstedt, Eva, (2009), Revisorsbranschen i Sverige under hundra år, SNS Förlag
- Werin, Lars, red., (1993), Från räntereglering till inflationsnorm – det finansiella systemet och Riksbankens politik 1945-1990, SNS Förlag
- Wittrock, G., (1925), Gustav Bonde, svenskt biografiskt lexikon, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/17929>, hämtad 2018-07-08

- Sahlén, Anders, (2011), Finanskrisen i ett tioårsperspektiv, i Östman, Helena & Erik Åsbrink (eds.), Finansinspektionen 10 år, Finansinspektionen
- SFS 1906:104
- SFS 1919:811
- SFS 1919:881
- SFS 1921:413
- SFS 1933:277
- SFS 1956:216
- SFS 1962:240
- SFS 1968:601
- SFS 1968:602
- SFS 1968:605
- SOU 1961:65
- SOU 1991:2
- Sommarin, Emil, (1945), Vårt sparbanksväsen 1820-1945, Sparfrämjandets förlag
- Sjöberg, Gustaf, 1994), Bank- och Finansinspektionens verksamhet 1980-1991, in Lindgren, Håkan, Jan Wallander & Gustaf Sjöberg, Bankkrisen – Rapporter till Bankkriskommittén, Stockholm, pp.181-213
- Sjögren, Hans, red. (1994), Bankinspektör Folke von Krusenstjernas vitbok – Anteckningar från bankkrisen 1922/23, Uppsala Papers in Financial History, Uppsala Universitet
- Svenska Dagbladets årskrönika, (1929), via www.runeberg.org, 2015-01-21
- Söderlund, Ernst, red., (1976), Benckerts testamente – Konfidentiella anteckningar angående Bankinspektionens verksamhet, Kungliga samfundet för utgivandet av handskrifter rörande Skandinaviens historia
- Thunholm, 1991, Oscar Rydbeck och hans tid, Fischer & Co
- Ögren, Anders, red., (2010), The Swedish Financial Revolution, Palgrave MacMillan